

Kalliomaalaus-kallioidemme antropomorfiset muodot

Helena Taskinen

Maamme kalliomaalauksen sijaintiominaisuuksia ja kallioseinämien muotoa on käsitelty hiukan kalliotaidetutkimuksissa. Huomiota on kiinnitetty siihen, että maalaukset ovat usein suoraan veteen putoavissa ja sisäänpäin viistoissa kallioseinämissä. Sen sijaan erittäin vähälle huomiolle on jäänyt kohteiden ympäristö, kallioiden muoto sekä kallioiden erityispiirteet.

Maalauksia ei ole tehty mihin tahansa kallioon, vaan maalauspaikan sijainnilla, lähiympäristöllä sekä kallion värillä ja muodolla on varmasti ollut merkittävä osa maalaus-kallion valinnassa. Jos maisemassa tai kalliossa on tänä päivänä visuaalisesti vaikuttavia tai hallitsevia piirteitä, jotka tekevät katsojaan vaikutuksen, niin eikö näin ole voinut olla myös esihistoriallisella ajalla (Chippendale & Nash 2004: 13)?

Kivissä ja kallioissa on yleisesti uskottu olevan pyhää ja maagista voimaa, jotakin yliluonnollista. Erikoisentuotoiset ja -näköiset kivipaadet ovat kautta aikojen olleet palvonnan kohteina (Molyneux & Vitebsky 2000:79). Onko kallion antropomorfinen muoto voinut olla yksi tekijä, joka on ollut vaikuttamassa kallion valikoitumiseen maalaus-kallioksi?

Saamelaisten seidan palvonnan tiedämme, että seidaksi saattoivat valikoitua erikoisenväriset tai -tuotoiset, muita isommat tai muita merkittävämmät pahdat,

kivipaadet ja kalliolohkareet. Myös aivan tavallisen näköisiä kiviä on Lapissa palvottu seitoina. Erityisen voimallisena saatettiin pitää ihmistä tai eläintä muistuttavaa kiveä. (Holmberg 1915:29, 36-37; Paulaharju 1932: 5-7, Manker 1957:245). Ruotsissa Jukkasjärven alueelta ihmismäisen profiilin omaaviksi seidoiksi on kuvattu Luopakke (Luopahta), Sorselessä Datjepakte, Tärnassa Routeken ja Jokkmokissa kosken partaalla oleva Passekårtje (Manker 1957:139, 240-241, 243-244, 254, kuvat 64, 167, 251-253 ja 276). Suomen Lapin seitakivien mahdollisista antropomorfisista piirteistä ei löydy kirjallisuudesta kuvauksia tai kuvia. Utsjoen Outakosken peuraseidassa on kuitenkin kesällä 2005 Petri Halinen nähnyt antropomorfisia muotoja (Petri Halinen, suullinen tiedonanto 24.11.2005).

Antropomorfisten muotojen käsittely arkeologisissa tutkimuksissa

Ensimmäisenä maamme kalliomaalaus-kallioiden antropomorfisista muodoista mainitsee Pekka Sarvas vuonna 1975 Taidelehdessä julkaistussa artikkelissaan. Hän ei tosin mainitse mitään paikkaa nimeltä vaan toteaa, että "eräät kalliomaalauksemme sijaitsevat "antropomorfisissa kallioissa, jotka tietystä kulmasta katsoen näyttävät valtaisaalta ihmispäältä tai joissa saattaa olla ihmispäätä

muistuttava ulkonema. (Sarvas 1975:46-47). Sarvaksen artikkeli on ilmestynyt vuonna 1975, mutta mitä ilmeisimmin hän pohjaa tietonsa Jussi-Pekka Taavitsaisen Valkealan Löppösenluolaa käsittelevään artikkeliin, joka mainitaan Sarvaksen kirjallisuusluettelossa ja jossa suluissa on maininta, että artikkeli on painossa. Finskt Museum on ilmestynyt tuolloin monta vuotta myöhässä, koska Jussi-Pekka Taavitsaisen artikkeli on julkaistu vasta vuonna 1981 Finskt Museum 1979:ssä.

Jussi-Pekka Taavitsaiselta ilmestyi myös artikkeli vuonna 1975, tosin ilmeisesti vasta loppuvuonna, jossa hän tarkemmin erittelemättä toteaa, että "osa kallioista on silmiinpistävästi omituisesti muotoutuneita ja joukossa on antropomorfisen muotoa tavoittelevia kallioita" (Taavitsainen 1975:62).

Näin ollen voitaneen katsoa, että ensimmäisenä kalliomaalaus kallioiden antropomorfisiin muotoihin kiinnitti huomiota Jussi-Pekka Taavitsainen Valkealan Löppösenluolaa käsittelevässä artikkelissaan

(1981:11-12). Löppösenluolan hän kuvaa muodoltaan vaikuttavaksi, hyvin omituiseksi ja kummalliseksi, jonka profiilia voisi kuvata antropomorfiseksi. Lisäksi Taavitsainen mainitsee, että Iitin Mertakallion kalliossa on selvä, rosoinen kasvoprofiili ja että Taipalsaaren Valkeisaassa varsinaisen kalliomaalauksen vieressä eli tekstiilikeraamisen saviastian löytöpaikan kohdalla on nähtävissä järvelle päin selvät ihmiskasvot. Julkaisussa on myös mustavalkokuvat kustakin kohteesta, joskin niistä painoteknisistä syistä on hiukan vaikea nähdä tarkoitettuja muotoja. Löppösenluolan kohdalla hän tarkoittaa kallion uloketta, joka valtavana pahtana tai nokkana kohoaa kallion ylle. Iitin Mertakallion kuvassa on näkyvissä rosoiset ihmiskasvot ja hahmon alasluodut silmät. Taipalsaaren Valkeisaaren tummasta kuvasta on kaikkein vaikeinta saada selvää, mitä muotoja siinä tarkoitetaan.

Jussi-Pekka Taavitsainen (1981:11-12) arvelee, että kalliomaalaus kallioiden muoto on vaikuttanut maalaus kallion valintaan. Löppösenluolan artikkelin julkaisuvaiheessa

Kuva poistettu tekijänoikeudellisista syistä.

Kuva 1: Ristiina Astuvansalmi. Kuva: Museovirasto / Lauri Pohjakallio 1968.

tunnettiin kahdeksan kalliomaalausta ja tämän määrän hän katsoo liian pieneksi pitemmälle menevien päätelmien tekoon. Taavitsainen toteaa kuitenkin, ettei kallion muoto ole voinut olla merkityksetön. Yllättävää kyllä, kaikkein selvin ja vaikuttavin maalaus kalliolla, Astuvansalmi, puuttuu hänen listauksestaan. Taavitsainen (suullinen tieto 20.4.2005) ei enää muista, millä edellä mainituista kohteista hän ensiksi kiinnitti huomiota kallion erikoiseen muotoon.

Ristiinan Astuvansalmen erikoista, ihmismäistä muotoa ei siis mitä ilmeisimmin huomattu maalauksen dokumentoinnin yhteydessä. Vaikka työkuvienv joukossa on kuvia, joista näkee kallion erikoisen muodon, tätä piirrettä ei havaittu, eikä siitä löydy mainintaa kalliomaalausta koskevissa artikkeleissa. Astuvansalmen kalliota kuvataan kyllä äkkijyrkäksi, pyöreäksi, erikoisuudellaan alati kulkijan mielikuvitusta kiehtovaksi, sileäksi ja jo kaukaa huomiota kiinnittäväksi ja että seinämä kohoaa juhlallisen jyrkästi 30 metrin korkeuteen (Sarvas 1973:9). Tämän lisäksi kuvataan seinämän sisäänpäin viistoa muotoa ja että kalliolla on jääkauden sileäksi hioma kohta, johon on ollut hyvä tehdä maalauksia. Muuten kallion kokonaisuutta ei käsitellä. Astuvansalmen maalausta käsittelevässä artikkelissa on kuva kalliosta dokumentointityön aikana, mutta siinä ei näy koko kallio (Sarvas 1969:5-33). Lauri Pohjakallio on kuvannut Astuvansalmen kallion järveltä päin ja Milton Núñez on käyttänyt kuvaa vuonna 1981 (s. 54) espanjalaisessa sarjassa julkaisemassaan Suomen kalliomaalauksia esittelevässä artikkelissa. Kallion erikoisesta muodosta ei ole kuitenkaan mitään mainintaa.

Vuonna 1991 julkaistussa artikkelissa Juhani Grönhagen (1991:75) toteaa, että monissa Suomen kalliomaalauksissa on hahmotettavissa antropomorfisia piirteitä. Tällaisia piirteitä hän toteaa olevan Astuvansalmen kalliolla ja esittää keskusteltavaksi kysymyksen, onko kalliomaalauksen fyysisillä piirteillä ja maalausten edustalta

löytyneillä ihmiskasvoisilla meripihkariipuksilla jokin yhteys? Grönhagenkaan ei käsittele yksityiskohtaisemmin kallion muotoa. Vuonna 1994 julkaisemassaan artikkelissa Juhani Grönhagen toistaa aiemmin sanomansa. Artikkelissa on kuva, jossa ihmiskasvojen piirteet näkyvät, mutta kuvatekstissä on vain "Astuvansalmen kallio".

Vuonna 1995 Milton Núñez (1995:132-134) on Fennoscandia archaeologicassa julkaistussa artikkelissa viitannut ja käyttänyt kuvituksenaan Jussi-Pekka Taavitsaisen Löppösenluola-artikkelin tietoja sekä kuvia Taipalsaaren Valkeisaaresta ja Iitin Mertakalliolta.

Pekka Kivikkään (1995:29) laajassa maamme kalliotaidetta käsittelevässä julkaisussa kalliomaalauksallisten muotoon viitataan vain ohimennen. Pohtiessaan maalaus kalliolla valintaan johtaneita syitä Kivikäs esittää kysymyksen: "Laukaisiko toiminnan kallion poikkeava muoto, esimerkiksi sen punertava väri tai sen ihmistä, mahdollisesti eläintä, muistuttavat piirteet? jne".

Ristiinan Astuvansalmen kohdalla Kivikkäällä on kaksi kuvaa, joista kallion ihmismäinen profiili on hahmotettavissa, toisin ei kaikkein selvimällä tavalla. Toisen kuvan kuvatekstissä on maininta: "Eräät tutkijat tunnistavat kallion sivukuvassa ihmiskasvojen piirteet." (Kivikäs 1995:51, 260). Puumalan Maksasaarenselästä Kivikäs toteaa (1995:139): "Ulkonema on silminnähettävän seitamainen, eikä sille ole osoitettavissa kilpailijaa maalaus kallioiden joukossa." Valkealan Löppösenluolan kohdalla Kivikäs (1995:202) viittaa Jussi-Pekka Taavitsaisen havaintoon kallion antropomorfisesta muodosta, mutta ei itse ota siihen kantaa. Iitin Mertakallion kohdalla Kivikäs sanoo tarkoittaen kallion antropomorfisia muotoja, että "todennäköisesti tämänkaltaiset tuntemukset ovat muinoin olleet osaltaan vaikuttamassa maalaus kallioiden valintaan. Merkittäväm-

Kuva poistettu tekijän-
oikeudellisista syistä.

Kuva poistettu tekijän-
oikeudellisista syistä.

Kuva 2 (vas. ylhäällä): Valkeala Verla. Maalaus­kallion oikeasta reunasta on hahmotettavissa ihmiskasvojen piirteitä. Kuva: Museovirasto / Helena Taskinen 2003.

Kuva 3 (oik. ylhäällä): Laukaa Saraakallio. Kallioseinämässä näkyy selvästi ihmiskasvot, kun maalausalueen oikeasta reunasta katsoo kalliota yläviistoon. Kuva: Museovirasto / Helena Taskinen 2002.

Kuva 4 (oikealla): Mäntyharju Kannonalus. Kallion muoto on yleisvaikutelmaltaan ihmiskasvoja muistuttava. Seinämän yläosassa olevat vaakasuorat kallio­kolot hahmottuvat silmäaukoiksi ja kiilakivi nenänvartta vastaa­vaksi muodostelmaksi. Kuva: Museovirasto / Helena Taskinen 2004.

Kuva poistettu tekijän-
oikeudellisista syistä.

pänä hän kuitenkin pitää kalliopinnoilla olevia värieroja, juonteita, jälkiä, poikkeavia koloja sekä ulkonemia, mittakaavaltaan pienempiä piirteitä (Kivikäs 1995:239). Jaalan Uutelanvuoren kohdalla Kivikäs on antanut yhdelle kappaleelle otsikon "Seitakivi?" ja toteaa, että jos "seinämästä ulkoneva ja patsasmaiselta näyttävä vähäinen kohouma jätetään esittelyn ulkopuolelle, jää kohdan luonnehdinta vajaaksi." Kivikäs kuvaa kalliokohtaa patsasmaiseksi kiviseidaksi, jolle ei löydy vastinetta. Pekka Kivikkäälle tutuimman, Saraakallion, ihmisprofiilista ei löydy mainintaa hänen teoksistaan.

Astuvansalmen kallion ihmispää ja -profiili on kuvattu myös Paula Purhosen vuonna 1998 ilmestyneessä väitöskirjassa. Kuvatekstissä on maininta, että "esihistoriallisen ajan uskomuksiin liittyvinä "pyhinä paikkoina" on pidetty mm. kalliomaalauksia, uhrikiviä ja uhrilähteitä. Ristiinan Astuvansalmen kalliomaalauksen mahtavuus ja maisema tekevät vaikutuksen tämänkin päivän ihmiseen." (Purhonen 1998:16). Sama kuva esiintyy Helena Taskisen (2000:24) artikkelissa pari vuotta myöhemmin, mutta sen kuvatekstissä ei ole mitään mainintaa kallion erikoisesta muodosta.

Timo Miettinen (2000:23) on Kymenlaakson kalliomaalauksia käsittelevässä tutkimuksessaan ilmoittanut, että 10-20 % kalliomaalaus-kallioistamme omaa antropomorfisia piirteitä tai ne tuovat mieleen saamelaisten ihmistä muistuttavista kivistä ja kalliosta käyttämän "kivi-ihmisen". Antropomorfisia muotoja Miettinen kuvaa olevan Iitin Konniveden Haukkavuoren, Iitin Mertakallion, Valkealan Lakiasuonvuoren ja Jaalan Kintahuonvuoren kalliomaalauksissa (Miettinen 2000:73). Mertakallion kalliomaalauksesta olevassa kuvassa hän kuitenkin kuvaa eri kallioulkonemaa kuin Taavitsainen (Miettinen 2000:89). Kolme vuotta myöhemmin Miettinen on korottanut arviotaan antropomorfisten kallioiden lukumäärästä 20-40 %:iin (Miettinen 2003:80).

Janne Saavalaisen uskontotieteen alaan

kuuluu tutkimuksissa (Saavalainen 1999:42 ja 2001:27) viitataan Taavitsaisen (1981:11-12) ja Núñezin (1995:130-134) julkaisuihin ja todetaan yleispiirteisesti, että monilla maalaus-kallioilla on seinämästä hahmotettavissa antropomorfisia, ihmismäisiä muotoja. Sitten hän jatkaa, että "oikeasta kulmasta katsottuna ainakin Märkjärvellä (tarkoittanee Iitin Mertakallion kalliomaalauksia), Valkeisaarella (Taipalsaaren Valkeisaari) ja Astuvansalmella piiryy ihmisen kasvoja seuraavia piirteitä." Tämän ominaisuuden merkitystä Saavalainen (2001:27) tuntuu vähättelevän, sillä hän toteaa, että "mielikuvituksen siivittämänä mitä erilaisimpia muotoja voi nähdä lähes missä kalliiossa tai lohkaressa tahansa." Saavalainen toistaa myös, että antropomorfiset muodot ovat tyypillisiä lappalaisten seidoille ja että lappalaiset ovat erityisesti palvoneet seitoinaan muodoltaan ihmismäisiä kallioita (Taavitsainen 1975:62, Pentikäinen 1995:149-152).

Antti Lahelma (2000:74, 85-86, 100) viittaa J-P. Taavitsaisen (1979:11-15) Valkealan Löppösenluolaa käsittelevään artikkeliin käsitellessään kalliomaalauksien antropomorfisia muotoja. Tarkemmin erittelemättä hän sanoo, että useat tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota joidenkin kallioiden antropomorfisiin muotoihin, mutta että kyky nähdä muotoja voi olla tietysti katsojan silmissä ja että todennäköisesti melkein mistä tahansa kalliosta voi havaita jollakin tavalla ihmismäisiä piirteitä, jos vain yrittää tarpeeksi innokkaasti. Väittäminen on sisällöltään sama kuin Saavalaisella (2001: 27). Varteenotettava kannanotto Saavalaiselta ja Lahelmalta edellyttäisi kohteiden oma-kohtaista maastotuntemusta. Kuvitukseksi Lahelma on valinnut Taavitsaisen julkaisun kuvat Iitin Mertakallion ja Taipalsaaren Valkeisaaren antropomorfisista kallioista. Lahelma (2000: 86) toteaa kuvien olevan "melko hätkähdyttäviä". Myöhemmin hän (Lahelma 2000:97) lieventää arvioitaan

antropomorfisten kallioiden esiintymisestä ja olemassaolosta ja toteaa, että pyhiksi kallioiksi valikoitui ehkä kallioita, jotka olivat muodoltaan antropomorfisia.

Antero Kare (2002:16) on vuonna 2002 julkaistussa pienessä artikkelissa käyttänyt kuvituksena piirrosta Astuvansalmen kalliosta ja kuvatekstissä on maininta, että "monissa kalliomaalaus-kallioissa on antropomorfisia muotoja".

Vuonna 2003 julkaistussa Pyhän merkkejä kivessä -teoksessa Timo Miettisen kuvateksteissä on kuvauksia hänen tarkoittamistaan ja näkemistään antropomorfisista piirteistä. Iitin Mertakallion kalliomaalauksia esittävän kuvan kuvatekstinä on: "Mertakallion pohjoispäässä hahmottuu noin 20-metrinen kasvokuva, josta erottuu selvästi ihmishahmoinen olento nenän ja silmäkulmien kera. Oikean silmän alapuolelta profiilikalliosta löytyy kalliomaalauksuvia. Tämä on maalauksen sijoituspaikkana harvinaista, kun 'jumalan kasvoja' ei yleensä maalattu." Miettisellä on jotakin hämminkiä tekstissä ja kuvassa, sillä nyt hän tuntuu tarkoittavan eri kulmausta kalliosta kuin kolme vuotta aiemmin. Miettinen esittää kuvin Valkealan Olhavanvuoren seinämään varjosta lankeavan ihmismäiseksi tulkitsemansa varjokuvan. Valkealan

Lakiasuonvuorella Miettinen on nähnyt ihmismäisiä piirteitä kahden eri kuvaryhmän välillä. Valkealan Verlan maalaus-kalliolla Miettinen väittää ihmiskasvojen profiilin nenin ja suin näkyvän ainoastaan laskevan ilta-aurion valossa (Miettinen 2003:43 ja kuvasivut 9, 12).

Samana teoksen esipuheessa mainitaan, että Jaalan Uutelanvuorella on ihmiskasvoinen kalliopaasi aivan kalliomaalauksen vieressä. Timo Miettinen pitää Uutelanvuoren kallioulkonemassa hahmottuvaa sivulta kuvattua rosoista ihmishahmon ylävartalo-kuvaa ainutlaatuisena koko Fennoskandian alueella (Miettinen 2003:44). Tarkemmin erittelemättä kohteita ko. kirjan kirjoittajat mainitsevat huomanneensa profiilikallioita Saimaan vesillä. He jatkavat kysymyksellä: "Miksi maalaukset usein ovat juuri näiden ihmishahmoisten kallioiden lähellä?" (Pentikäinen -Miettinen 2003:8). Teoksessa mainitaan Astuvansalmen kallion ihmiskasvojen muoto ja julkaisussa on myös kuva, jossa ihmishahmo näkyy selvästi. Kuvatekstissä on "... Astuvan Ukoksi hahmottuvan profiilikallion edessä". Kuva on vuodelta 1993 (Pentikäinen - Miettinen 2003:15 ja kuvasivu 1).

Maamme kalliomaalauks-kallioista noin 25 %:lla on havaittavissa ihmis- tai eläinhahmon

Kuva 5. Mäntyharju Haukkavuori II. Ihmishahmon piirteitä havaittavissa kivipaaden oikeassa reunassa. Kuva: Museovirasto / Helena Taskinen 2004.

Kuva poistettu tekijänoikeudellisista syistä.

piirteitä (ks. liite). Norjassa kahdella, Årsandin ja Finngalshulan maalauksilla on kalliossa nähtävissä antropomorfisia muotoja (valokuvaaja Arve Kjersheim, suullinen tiedonanto 31.8.2005). Myös Uralilla mm. Tagil-joen alueella on muutamalla kalliomaalauskohteella kiinnitetty huomiota kallion erikoiseen, ihmisprofiilia muistuttavaan muotoon (V.N. Shirokov, suullinen tiedonanto 6.10.2005). Ei ole vain sattumaa, että noin neljänneksellä maamme kalliomaalauksista on kalliossa havaittavissa ihmis- tai eläinhahmoon viittaavia piirteitä. Kallion erikoinen, ihmis- tai eläinhahmoa muistuttava muoto on ollut merkittävä, mutta ei varmastikaan ainoa kriteeri valittaessa maalausallia.

Painamattomat lähteet

- Lahelma, Antti, 2000. Landscapes of the Mind. A Contextual Approach to Finnish Rock-Art. Helsingin yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos. Helsinki.
- Saavalainen, Janne, 1999. Kivikauden rautaiset kuvat. Hirvikeskeisten kalliomaalauksemme tutkimusta ja tulkintaa Vitträskiltä Julmalle-Ölkyllä. Pro gradu. Uskontotieteen laitos. Helsingin yliopisto 1999.
- Saavalainen, Janne, 2001. Hirvi on vene on aurinko – kalliomaalautus tutkimuksemme monet kasvot. Lisensiaatin tutkielma. Uskontotieteen laitos. Helsingin yliopisto. 2001.

Kirjallisuus

- Chippendale, Christopher and Nash, George, 2004. Pictures in place: approaches to the figured landscapes of rock-art. *The Figured Landscapes of Rock Art*. Cambridge. s. 1-36.
- Grönghagen, Juhani, 1991. An amber pendant from Astuvansalmi in Ristiina, Finland. *Fennoscandia Archaeologica* VIII. Helsinki. s.73-76.
- Holmberg, Uno, 1915. Lappalaisten uskonto. *Suomensuvun uskonnot* I. Porvoo. s. 29-43.
- Kare, Antero, 2002. Cluster of sites – rock paintings in Finland. *Adoranten* 2002. s. 15-29.
- Kivikäs, Pekka, 1995. Kalliomaalaukset muinainen kuva-arkisto. Jyväskylä.
- Manker, Ernst, 1957. Lapparnas heliga ställen. *Acta Lapponica XIII*. Uppsala.
- Miettinen, Timo, 2000. Kymenlaakson kalliomaalaukset. *Kymenlaakson maakuntamuseon julkaisuja no 27*. Kotka.
- Molyneux, Brian Leigh and Vitebsky, Piers, 2001. Sacred Earth Sacred Stones. China.
- Núñez, Milton, 1981. Sobre las manifestaciones del arte rupestre en Finlandia. *Ampurias* 43. Barcelona. s. 53-78.
- Núñez, Milton, 1995. Reflections on Finnish Rock Art and Ethnohistorical Data. *Fennoscandia archaeologica XII*. s.123-135.
- Paulaharju, Samuli, 1932. Seitoja ja seidan palvontaa. *Vähäisiä kirjelmää LXXXIV*. Helsinki. s. 4-54.
- Pentikäinen, Juha & Miettinen, Timo, 2003. Pyhän merkkejä kivessä. Helsinki.
- Purhonen, Paula, 1998. Kristinuskon saapumisesta Suomeen. Uskontoarkeologinen tutkimus. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* 106.
- Sarvas, Pekka, 1969. Die Felsmalerei von Astuvansalmi. *Suomen Museo* 1969. s. 5-33.
- Sarvas, Pekka, 1973. Astuvansalmen kalliomaalaus. *Ristiinan entisyyttä ja nyky-päivää*. Helsingin Ristiina-Seura R.Y. Helsinki. s. 9-30.
- Sarvas, Pekka, 1975. Kalliomaalauksistamme. *Taide* 5/75. s. 40-47.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka, 1975. Suomen kalliomaalauksista. *Sotasokeiden Joulu* 1975. s. 59-63.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka, 1981. Löppösenluola hällmålning i Valkeala. *Finskt Museum* 1979. s. 11-16.
- Taskinen, Helena, 2000. Hällkonsten i Finland – forskningshistoria och dokumentation. *Ristad och målrad. Aspekter på nordisk bergkonst*. Vammala. s. 20-33.

Liite

Luettelo kalliomaalauksista, joissa tai joiden aivan välittömässä läheisyydessä on sekä muiden tutkijoiden (mainittu suluissa) että tämän artikkelin kirjoittajan (HT) mielestä havaittavissa ihmis- tai eläinhahmon muotoja:

Asikkala Patakallio

Maalauskohdan länsipuolella olevassa seinämässä on ihmishahmon piirteitä. Kohdasta on hahmotettavissa ihmiskasvot -otsaa, hahmon oikea silmä vasempaa selvemmin, nenä, posket, suu ja leukaa. (HT)

Enonkoski Haukkalاهدenvuori I

Haukkalاهدenvuoren maalauksella ihmishahmon piirteet on nähtävissä maalauksukuviolohkareen yläpuolella olevasta kallio-osasta. Siitä on hahmotettavissa hahmon päälakea, otsaa, silmäkuopat ja nenäruoto. Maalausalueesta oikealle olevassa seinämässä on myös hiukan ihmismäisiä piirteitä. (HT)

Enonkoski Kurtinvuori

Kurtinvuoren puoliluola hahmottuu lännestä päin katsottuna eläinhahmon sivukuvaksi. Luolan katto-osan kärki muodostaa eläimen pään. (HT)

Hirvensalmi Hahlavuori

Lähestyttäessä Hahlavuorta etelästä päin maalauspaikan reunassa havaitsee suuren reunakivipaaden, jossa on nähtävissä ihmisprofiili. (HT)

Iitti Konnivesi Haukkavuori

Pohjoisesta päin katsottaessa maalauskohdan eteläpuolinen kallio näyttää suurelta ihmis-päältä (Miettinen 2000: 73).

Kaukaa katsottaessa kalliokohta hahmottuu

ihmishahmon muotoisena. (HT)

Iitti Mertakallio

Kalliossa on idästä päin katsottaessa hahmotettavissa rosoiset ihmiskasvot ja hahmon alas luodut silmät (Taavitsainen 1981:11, 14 ja Miettinen 2000: 73).

Kalliossa on havaittavissa ihmishahmon piirteitä Taavitsaisen tarkoittamassa kohdassa. (HT)

Jaala Kintahuonvuori

Timo Miettinen (2000:73) on laskenut tämän kallion profiilikallioiden joukkoon.

Kalliossa ei ole havaittu ihmishahmon piirteitä. (HT)

Jaala Uutelanvuori

Maalauskohta I:n kohdalla on seinämässä havaittavissa ehkä ihmiskasvojen piirteiksi tulkittavia kohtia, mm. kolot, jotka voisivat olla silmäkuopat. Kalliossa oleva pystysuora halkeama muodostanee nenäruodon. Yksi maalausjälki sijoittuu hahmon kasvojen ja otsan vasemmalle reunalle. (Miettinen 2000: 23 ja 103 sekä Miettinen 2003:44)

Ihmismäiset piirteet ovat Uutelanvuorella hyvin heikosti hahmotettavissa. (HT)

Lappeenranta Keltavuori

Kallion yläosassa, oikeanpuoleisesta kuvaryhmästä viistosti ylös vasemmalle, on nähtävissä ihmiskasvojen piirteitä. Hahmon silmät ovat aivan kuin alas luodut, sillä ne näkyvät seinämässä vaakasuorina viivoina. Niiden välissä ja alapuolella on nenäruoto. Suu näkyy vaakasuorana viivana ja leuka on pyöreähkö. Hahmon otsa ja posket ovat myös paikallistettavissa seinämästä. Leuan alta kalliopinta kaartuu syvemmälle sisäänpäin. (HT)

Lammi Hopeakallio

Maalausjälkiä sisältävän kalliokohdan länsi-

osassa on havaittavissa idästä päin katsottaessa ihmisprofiilin piirteitä. (HT)

Laukaa Saraakallio

Saraakallion kalliossa näkyy vaikuttava, suuri ihmisprofiili, kun maalausalueen oikeasta reunasta katsoo kalliota yläviistoon. Seinämästä on selvästi havaittavissa ihmiskasvot, joissa on silmä, nenä ja leuka. (HT)

Luopioinen Salmenkallio

Maalausalueesta noin 20 m länteen on kallioseinämissä punavärialue, jonka kohdalla on hahmotettavissa ihmishahmon piirteitä. Kalliossa on tällä kohdalla hahmon oikean silmän kohdalla vaakasuora kohouma ja vasemman silmän kohdalla ihmissilmän omainen, soikeahko muodostuma. Punaväriä on osittain nenäruodon ja oikean posken alueella. (HT)

Luumäki Myllyoja

Maalausallion länsikulmauksessa on nähtävissä ison ihmishahmon profiili. Venekuvioiden alapuolella olevat kaksi vaakasuoraa halkeamaa näkyvät kauempaa katsottuna ihmishahmon silmien kohtana. Niiden alapuolella on nenäruotoa muistuttava kohouma. Maalauksuvioiden oikealla puolella on ihmisprofiili, josta on selvimmin nähtävissä suu ja leuka. Maalaukset sijoittuvat hahmon oikealle poskelle. (HT)

Miehikkälä Ristniemenvuori

Päämaalausalueesta noin 200 m luoteeseen olevan maalaukskohdan seinämästä on hahmotettavissa ihmishahmon piirteitä katsottaessa sitä kaakosta päin. (HT)

Mäntyharju Kannonalus

Maalausallion muoto on yleisvaikutelmaltaan ihmiskasvoja muistuttava. Kallion yläosassa on vaakasuora, parikymmentä senttiä leveä kolo, jonka keskellä on pieni

”kiilakivi”. Kalliokolot hahmottuvat silmäaukoiksi ja kiilakivi nenänvarrtta vastaavaksi muodostelmaksi. Kallion yläosa on hiukan kupera, otsamainen. Myös seinämän alaosa on hiukan pyöreähkö ja muistuttaa kasvoja ja leukaa. Maalauskuviot, kaksi venekuvaa, sijaitsevat kiilakiven alapuolella olevassa, hiukan koverassa osassa. (HT)

Mäntyharju Haukkavuori

Mäntyharjun Haukkavuoren alueella on kolmessa eri kohtaa kalliomaalauksia. Haukkavuori II:na tunnettu kohde on mahtavan, lakialueeltaan yli 45 metriä järvenpintaa korkeammalle kohoavan kallion edustalla oleva kivipaasi. Se näkyy kauas hohtavan valkoisena rannassa olevana kivipaadena. Maalaukset sijoittuvat paaden järvenpuoleiselle sivustalle. Kivipaadessa on useita erikoisia ulkonemia. Erityisesti huomio kiinnittyy paaden keskiosan ulkonemaan sekä oikean reunan ihmisprofiilia muistuttavaan muotoon. (HT)

Haukkavuori III on kivipaaden vieressä rannalla. Puoliluolan suun profiili muistuttaa järveltä (etelästä) katsottuna ison eläimen päätä. Kahdessa eri ryhmässä olevat kuluneet ja katkelmalliset maalaukset paikantuvat puoliluolan otsaan. (HT)

Puumala Maksasaarenselkä

Kallioseinämissä on monia erikoisia yksityiskohtia ja muotoja. Kallion alaosassa huomio kiinnittyy pyöreähkөөn, sileään ja punaiseen muodostumaan, jota on usein luonnehdittu paikan nimen mukaan maksamaiseksi. Edelleen tarkasteltaessa tämä pyöreä kalliokohta hahmottuu eläimen pään otsaosaksi. Sen alapuolelta havaitsee eläimen vasemman silmän. Vieressä on eläimen toinen silmä. Silmien alapuolella on kuonomainen muodostelma. Jos tarkastelee eläimen vasemman silmän aluetta läheltä, niin huomaa, että sen kohdalle hahmottuu oikealta päin katsottaessa hiukan viistosti olevat ihmiskasvot. Kasvokuva on muodostunut

siten, että kvartsimaisesta kalliokohdasta on hakattu kivipintaa pois siten, että vain nenäruotoon on jäänyt jäljelle alkuperäistä, punaista kivipintaa. Muusta osasta kasvokuvaa on kiven punainen pinta hakattu pois. Näille kohdin on jäljelle jäänyt valkoinen, kvartsimainen pinta. Otsaosa on punaista, alkuperäistä kalliopintaa. Muodostelma ei ole voinut syntyä luontaisesti, vaan se on työstetty tarkoituksella. (HT)

Puumala Syrjäsalmi

Lähestyttäessä maalausta kaakosta päin polkua pitkin, huomio kiinnittyy kalliosta hahmottuvaan kasvokuvaan, jossa toisen silmän kohta on tyhjänä kuoppana. Kalliokuva luo paikalle synkän ja uhkaavan tunnelman. Tyhjä silmäkuoppa on väriltään myös muuta kalliota tummempi – piirre, joka lisää kallion dramaattisuutta. (HT)

Rautalampi Toussunlinna

Maalauskuvioiden vasemmassa reunassa järveltä katsottaessa on ihmisprofiili. Kalliosta on hahmotettavissa otsa, nenä, suu ja leuka. (HT)

Rautjärvi Torsanvuori

Kallion itäreunaan hahmotettavat hiukan rujot ihmiskasvot, joissa on nähtävissä vasen silmä ja viivamainen suu. Punavärijälki paikantuu hahmon vasemman leukaperän alueelle. (HT)

Ristiina Astuvansalmi

Selvin ja vaikuttavin ihmisprofiili on Ristiinan Astuvansalmen maalauskuvioiden vasemmassa reunassa katsottaessa kalliota järveltä päin, näkyy sen oikeassa reunassa ihmiskasvojen profiili. Hahmolla on alaslaidat silmät, linjakas nenä, hiukan raollaan oleva suu ja melko jyrkät leuat. Kasvojen yleisilme on levollinen ja lempeä. Kasvot ovat väriltään tasaisen tummat, vain silmäluomi ja oikea poskiosa ovat väriltään vaaleampaa kiveä. Maalaukset sijoittuvat pääosin kasvo-osan ulkopuolelle,

vain kaikkein eniten seinämässä oikealle sijoittuvat maalaukset sijoittuvat kalliosta vaaleampana näkyvän ”poskiosan” kohdalle. (Grönhagen 1991:75 ja Miettinen 2003:15) Astuvansalmen kallion vasemmassa reunassa on myös erittäin kiinnostava muoto. Järveltä katsottuna siitä on hahmotettavissa eläimen päätä muistuttava muoto. Hahmolla on pyöreähkö otsaosa, joka on väriltään tummaa kiveä. Otsaosan alapuolella kivilaji on väriltään vaaleaa, vastaavaa kuin ihmis-pään silmäluomi ja poski. Eläimen päästä on lisäksi hahmotettavissa toinen silmä ja nenävarrat. Kuono- / turpaosa on muodoltaan myös pyöreähkö. (HT)

Savonlinna Orivuori

Maalauskuvioiden yläpuolella on ihmiskasvon piirteitä. Suorakaiteen muotoiset kalliokolot hahmotettavat silmiksi ja niiden välinen kiilakivi nenäruodoksi. Hahmon otsa ja posket eroavat väriltään ja siloisuudeltaan ympäröivästä kalliopinnasta. (HT)

Savonlinna Rapakko

Ison siirtolohkareen eteläreunassa on havaittavissa heikosti ihmisprofiilin piirteitä. (HT)

Taipalsaari Valkeisaari

Seinäma, jossa on punavärijälkiä ja jonka edestä on löydetty saviastianpaloja. Sen yläosassa on havaittu antropomorfinen muoto (Taavitsainen 1981:11-12, 15).

Ylempänä olevan, Keijo Koistisen löytämien maalauskuvioiden oikealla puolella on kallioseinämässä havaittavissa myös ihmiskasvojen piirteitä, mm. silmä, suu ja leuka. Seinämän alempi kuvio sijoittuu hahmon leuan alueelle. (HT)

Valkeala Lakiasuonvuori

Timo Miettisen mukaan Lakiasuonvuorella olisi havaittavissa ihmisprofiili kahden kalliomaalauskuvioryhmän välillä (Miettinen 2000:73).

Miettisen tarkoittamassa kohdassa ei ollut havaittavissa ihmishahmon muotoa, mutta sitä vastoin kalliokulmauksessa kohdetta lännestä päin lähestyttäessä. (HT)

Valkeala Verla

Timo Miettinen (2003:12 ja 43) kertoo Verlan maalauskoliolla olevan ihmiskasvojen profiilin, nenän ja suun näkyvän ainoastaan laskevan ilta-auringon valossa.

Kosken partaalla olevasta Verlan kalliosta on hahmotettavissa hiukan eri suunnista katsottaessa kolmet eri ihmiskasvot. Jos kalliota katsoo kohtisuoraan vastarannalta, havaitsee kallion oikeassa yläreunassa ihmishahmon profiilin, jolla on ikään kuin jonkin eläimen isoja korvia muistuttavat korvat. Hahmon silmä on hiukan heikosti havaittavissa, mutta nenä sitä vastoin näkyy hyvin selvästi. Myös suun kohta on nähtävissä kallion reunasta. Jos kallion oikeaa reunaa katsoo enemmän luoteesta päin, havaitsee edellä kuvattujen muotojen alla toiset kasvot. Niistä hahmottaa iloiset silmät, nenän, suun ja leuan. Seinämän oikeanpuoleiset maalaukset sijoittuvat hahmon kasvojen oikealle poskelle ja ylimmät kuviot oikean silmän seutuville. Kolmannet kasvot löytyvät kallion oikeasta reunasta, jos sitä katsoo seinämän suuntaisesti pohjois-

luoteesta päin. Tuolloin hahmon kasvopiirteet ovat suuripiirteisemmät. Ylimpien maalauskuvioiden kohdalle sijoittuu oikea silmä. Nenä on loivasti kaareva ja sen alla on ylöspäin kaareva suu. Leuka päättyy vesirajaan. Seinämän oikean reunan maalauskuviot sijoittuvat hahmon leukaperien ja poskien kohdalle. (HT)

Valkeala Löppösenluola

Löppösenluolan maalausten viereen itäpuolelle kaartuva kalliopahta näkyy selvimmin lännestä päin katsottaessa (Taavitsainen 1981:11-12).

Kallion muoto muistuttaa enemmän eläin- kuin ihmishahmoa. (HT)

Valkeala Olhavanvuori

Timo Miettinen on havainnut antropomorfisia muotoja Valkealan Olhavanvuorella (Miettinen 2003:10).

Kohde tuntuu hyvin epämääräiseltä erittäin vaikuttavasta kallioalueesta huolimatta. Olhavanvuorella ei ollut havaittavissa piirteitä, joiden perusteella se olisi yhdistettävissä antropomorfisia muotoja omaavien kallioiden ryhmään. (HT)